

STORTINGET

Representantforslag 140 S

(2017–2018)

fra stortingsrepresentantene Lene Vågslid, Maria Aasen-Svensrud, Jan Bøhler, Kari Henriksen, Tuva Moflag, Torstein Tvedt Solberg, Lise Christoffersen og Masud Gharakhani

Dokument 8:140 S (2017–2018)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Lene Vågslid, Maria Aasen-Svensrud, Jan Bøhler, Kari Henriksen, Tuva Moflag, Torstein Tvedt Solberg, Lise Christoffersen og Masud Gharakhani om å iverksette konkrete og forpliktende tiltak mot vold og overgrep mot barn

Til Stortinget

Bakgrunn

Det har vært stor enighet de senere årene rundt den politiske satsingen på å styrke rettsikkerheten til barn og unge som har vært utsatt for vold og overgrep. Regjeringen Stoltenberg II iverksatte en rekke tiltak, og opprettet blant annet det første barnehuset i 2007 og skjerpet straffene for overgrep mot barn i 2010. I dag finnes det barnehus rundt om i hele landet, hvor barn og unge som har vært utsatt for vold eller seksuelle overgrep eller vært vitne til vold, får tilgang på et helhetlig tilbud, og hvor de instanser som skal bistå barnet både under avhør og i etterkant, må samarbeide seg imellom til det beste for barnet.

Utfordringer i kampen mot overgrep mot barn må møtes med konkrete tiltak

Likevel gjenstår det store utfordringer. Antall saker som handler om overgrep mot barn, er økende. På nett er omfanget enormt, og sakskompleksene er store, med enorme mengder beslag. Sakene er ofte komplekse og internasjonale. Det er stadig flere saker med seksuell utpressing og live strømming av overgrep fra utlandet. Statistikk fra politiet viser at antall saker som gjelder seksu-

ell handling, omgang og krenkende adferd mot barn mellom 14 og 16 år har økt med 182,3 pst. siden 2013. Seksuell omgang med og voldtekt av barn under 14 år har økt med 18,4 pst. fra 2016 til 2017. Samtidig har politidistriktene fått mindre handlingsrom de siste årene og er ikke godt nok rustet for å møte kriminaliteten på nett som har eksplodert. Det er behov for økte ressurser til politidistriktene for å sørge for tilstrekkelig kapasitet i politidistriktene og ved barnehusene. Kapasiteten er i dag for liten til å nå fristene for tilrettelagte avhør, møte den økende saksmengden i forbindelse med overgrep på nett til at både overgrep mot barn og voksne prioriteres, og til å sikre at sakene som gjelder overgrep, ikke blir liggende etter gjennomført tilrettelagt avhør på grunn av manglende kapasitet. Det er også behov for økt kompetanse i politiet for å møte denne formen for grov kriminalitet.

Forslagsstillerne mener det er viktig med åpenhet rundt utfordringene barnehusene står overfor, og foreslår derfor at Stortinget ber regjeringen sørge for å offentliggjøre den månedlige statistikken som føres, av hvor lenge barn må vente for å få tilrettelagt avhør i de ulike politidistriktene. På denne måten vil behovene synliggjøres bedre enn i dag.

Innenfor justissektoren har det skjedd en svært positiv utvikling siden det første barnehuset ble etablert i 2007. Dessverre har det ikke vært den samme gode utviklingen innenfor helsesektoren. Problematikken har ikke fått samme oppmerksomhet, og det er behov for et løft for å oppdage og forebygge vold og overgrep mot barn innenfor helsesektoren.

Fremdeles får ikke alle barn som har behov for medisinske undersøkelser ved Statens Barnehus, tilgang på slike undersøkelser. Forslagsstillerne foreslår at Stortinget ber regjeringen ordne opp i dette.

Helt siden 2013 har Stortinget bedt om at det etableres overgrepsmottak som har kompetanse til å ta imot barn, og som ivaretar barnas helse og rettssikkerhet i hele landet. Dette er enda ikke på plass. Det får konsekvenser for barn som utsettes for overgrep, for deres helse og rettssikkerhet. I dette forslaget foreslås det at Stortinget ber regjeringen snarest etablere overgrepsmottak som har kompetanse til å ta imot barn, og som ivaretar barnas helse og rettssikkerhet i hele landet.

Ett av tre overgrep mot barn begås av et annet barn. Derfor er det avgjørende å få på plass et godt behandlingstilbud til unge overgripere under 18 år. Det vil kunne forebygge nye overgrep. Forslagsstillerne understreker at behandlingstilbudet til barn som begår seksuelle overgrep, og til barn som er utsatt for seksuelle overgrep, ikke skal være samlokalisert.

Forslagsstillerne foreslår videre at Stortinget ber regjeringen styrke behandlingstilbudet til overgripere, i og utenfor fengsel, med sikte på å forebygge nye overgrep.

Det forebyggende arbeidet er en helt essensiell del av arbeidet med å bekjempe overgrep mot barn. Forebygging er billigere og bedre enn å reparere. Derfor må det forebyggende arbeidet forsterkes. Det handler i stor grad om økt kompetanse og kunnskap, både blant barn selv og blant de som jobber med barn. Forslagsstillerne foreslår derfor at Stortinget ber regjeringen sørge for at arbeidet med grensesetting gjennomsyrrer det helhetlige arbeidet i barnehager og i skolen. Dette er viktig som en del av det langsiktige forebyggende arbeidet med å bekjempe overgrep. I tillegg foreslås det at Stortinget ber regjeringen iverksette konkrete tiltak for å øke kunnskapen om vold og overgrep blant de som jobber med barn, og iverksette konkrete tiltak for å øke kunnskapen om vold og overgrep blant barna selv i barnehager og på skoler.

Om behovet for en ny, konkret og forpliktende opptrappingsplan mot vold og overgrep

Regjeringen la i forrige stortingsperiode frem en opptrappingsplan mot vold og overgrep (Prop. 12 S (2016–2017)) etter å ha blitt anmodet om det av Stortinget. Justiskomiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet mente planen ikke svarte på anmodningsvedtaket fra Stortinget (vedtak nr. 623, 8. juni 2015), og foreslo derfor at Stortinget skulle be regjeringen om å legge frem en ny konkret og forpliktende opptrappingsplan mot vold og overgrep, uten å få flertall for dette, jf. Innst. 247 S (2016–2017):

«Stortinget ber regjeringen snarest fremme forslag om en forpliktende og helhetlig opptrappingsplan som skal redusere forekomsten av vold i nære relasjoner samt styrke ivaretagelsen av barn utsatt for vold og overgrep, etter modell fra opptrappingsplanen for psykisk helse. Planen skal sikre en tverrfaglig bredde i tilta-

kene, god samordning og en langsiktig forpliktelse til økt finansiering og øremerkede midler.»

Planen hadde flere mangler: Viktige saksområder var ikke tatt med eller var kun beskrevet. Det var heller ikke gjort rede for når i planperioden de ulike tiltakene skulle gjennomføres, noe som ville forpliktet regjeringen på finansiering og til å øremerke midler. Opptrappingsplanen fremsto i så måte mindre forpliktende enn tidligere handlingsplaner på feltet, selv om Stortingets intensjon var en opptrapping. Det har i tiden etter stortingsflertallet sluttet seg til planen, ikke blitt foretatt en opptrapping slik regjeringen lovet.

Også organisasjonene som jobber med barn, har vært tydelige på at planen ikke er god nok. Barneombudet beskriver planen som en «problemskildring», ikke en opptrappingsplan. UNICEF påpeker at regjeringen ikke svarer på det Stortinget ba om, Kripos har uttalt at «det burde vært flere konkrete tiltak spesielt rettet mot de minste barna», Redd Barna har trukket frem at «tiltakene er ikke tilstrekkelige for å forebygge at barn blir utsatt for seksuelle overgrep på nett». Det er også behov for å intensivere arbeidet for å forebygge og avdekke vold mot barn i helsevesenet i større grad enn det planen legger opp til.

Forslagsstillerne mener fortsatt det er behov for en mer konkret og forpliktende plan.

Om behovet for å forbedre regelverket og samarbeidet mellom etatene

I forbindelse med vold og overgrep eller mistanke om dette kobles ofte ulike etater inn i saken, særlig i saker som gjelder barn. Barnehage, skole, barnevern, helsevesenet, Nav og politiet er eksempler på slike etater. De ulike etatene har ulike roller, ulikt lovverk å forholde seg til og ulik praksis. I noen tilfeller kjenner de heller ikke godt nok til eksisterende regelverk og hvordan dette skal praktiseres. Flere etater kan også følge opp den samme saken uten at de vet om hverandre eller klarer å forholde seg godt nok til hverandre.

Forslagsstillerne er opptatt av at flere saker som gjelder vold og overgrep, skal avdekkes, og at disse skal følges opp på en god måte. Det er en utfordring at reglene om taushetsplikt, opplysningsplikt og opplysningsrett finnes i en rekke ulike lover og har til dels ulik utforming, heriblant i forvaltningsloven, helsepersonelloven, spesialisthelsetjenesteloven, barnevernloven, barnehageloven og opplæringslova. Det er behov for å se de ulike lovverkene i sammenheng og å foreta en helhetlig revisjon av lovbestemmelsene som regulerer taushetsplikt, opplysningsplikt og opplysningsrett. Dette er viktig for å avverge nye overgrep eller tilfeller av vold. Under enhver omstendighet vil en slik gjennomgang kunne bidra til bedre samordning, tydeliggjøring og forenkling av bestemmelsene i de ulike lovverkene.

Helsepersonelloven § 25 første og tredje ledd er bestemmelse som det haster med å få revidert i påvente av en full regelrevisjon, slik at helsepersonell i større grad kan dele taushetsbelagte opplysninger med sine samarbeidspartnere i forvaltningen når samtykke ikke kan innhentes.

Det er behov for å iverksette tiltak for å sikre at praktiseringen av regelverket i de ulike etatene bygger på riktig lovforståelse og ivaretar hensynet til barnets beste eller den voksne som utsettes for vold eller overgrep sitt beste. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) sin Rapport 3/13 «Taushetsplikt, opplysningsrett og opplysningsplikt» er et godt eksempel på hvor krevende det reelt sett er å praktisere for eksempel unntaksbestemmelsene fra taushetsplikten:

«Rettsreglenes skjønnsmessige karakter forutsetter god kompetanse og god vurderingsevne hos rettsanvendere. Rettsanvendere på dette feltet vil i de aller fleste tilfeller være uten juridisk kompetanse.»

Det er en utfordring at de ansatte i etatene ikke alltid kjenner til regelverket som skal bidra til å forhindre vold og overgrep, og at de derfor ikke benytter regelverket. Dette vil kunne være et hinder for samarbeid mellom etatene og vil blant annet kunne resultere i at vold og overgrep som kunne vært stanset, får fortsette. Et eksempel på dette er manglende kjennskap til og bruk av avvergingsplikten. Erfaringene etter at avvergingsplikten ble styrket i straffeloven, er at den i all hovedsak ikke anvendes. Et annet eksempel er opplysningsplikten. NOVAs rapport viste blant annet at selv om opplysningsplikten til barnevernstjenesten er kjent, er opplysningsplikten til andre etater, som politiet og sosialtjenesten, i mindre grad kjent. NOVAs rapport viste videre at mange ville ha vegret seg for å melde noe til politiet dersom det ikke var i samarbeid med den det gjelder. Det er behov for å iverksette tiltak som fører til at kunnskapen om eksisterende regelverk øker, og at mulighetene i regelverket utnyttes bedre.

Det er også behov for å vurdere en revisjon eller tydeliggjøring av avvergingsplikten i straffeloven § 196, herunder hvilke bestemmelser som skal omfattes av denne, samt gjøre avvergingsplikten bedre kjent blant de ansatte i etatene. Bakgrunnen for dette er at avvergingsplikten er for lite kjent og i for liten grad følges opp i praksis, slik det er i dag.

Ulikt regelverk, ulik praksis samt manglende kommunikasjon og samarbeid mellom ulike etater kan føre til at etatenes oppfølging ikke blir god. Et eksempel er tilfeller der helsevesen eller barnevern gir foreldre innsyn i en sak der foreldrene mistenkes for vold mot barnet, dette til tross for at innsynet vil kunne skade politiets etterforskning av saken eller på annen måte bidra til en forverret situasjon for barnet. Politiet trekker frem dette eksempelet som en problemstilling de møter i fle-

re saker de etterforsker. Eksempelet viser behovet for at de ulike regelverkene utredes og i større grad ses i sammenheng. Det viser også behovet for å gjøre unntaket fra partsinnsyn i forvaltningsloven § 19 bedre kjent.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber regjeringen sikre at det er tilstrekkelig kapasitet i politidistriktene og ved barnehusene til å nå fristene for tilrettelagte avhør, møte den økende saksmengden i forbindelse med overgrep på nett, til at både overgrep mot barn og voksne prioriteres, og til å sikre at sakene som gjelder overgrep, ikke blir liggende etter gjennomført tilrettelagt avhør på grunn av manglende kapasitet.
2. Stortinget ber regjeringen offentliggjøre den månedlige statistikken som føres over hvor lenge barn må vente for å få tilrettelagt avhør i de ulike politidistriktene.
3. Stortinget ber regjeringen sørge for at barn som har behov for medisinske undersøkelser ved Statens Barnehus, får tilgang på medisinsk undersøkelse.
4. Stortinget ber regjeringen snarest etablere overgrepsmottak over hele landet som har kompetanse til å ta imot barn, og som ivaretar barnas helse og rettssikkerhet i tråd med vedtak nr. 920 (2016–2017), 14. juni 2017.
5. Stortinget ber regjeringen etablere behandlingstilbud til unge overgripere under 18 år, med sikte på å forebygge nye overgrep. Behandlingstilbudet til barn som begår seksuelle overgrep, skal ikke være samlokalisert med behandlingstilbudet til barn som er utsatt for seksuelle overgrep.
6. Stortinget ber regjeringen styrke behandlingstilbudet til overgripere, i og utenfor fengsel.
7. Stortinget ber regjeringen sørge for at arbeidet med grensesetting gjennomsyrrer det helhetlige arbeidet i barnehager og i skolen, og dermed styrke det langsiktige forebyggende arbeidet mot overgrep.
8. Stortinget ber regjeringen iverksette konkrete tiltak for å øke kunnskapen om vold og overgrep blant de som jobber med barn.
9. Stortinget ber regjeringen iverksette konkrete tiltak for å øke kunnskapen om vold og overgrep blant barn i barnehager og på skoler.
10. Stortinget ber regjeringen fremme et nytt forslag om en konkret, forpliktende og helhetlig opptrappingsplan som skal redusere forekomsten av vold i nære relasjoner samt styrke ivaretagelsen av barn utsatt for vold og overgrep, etter modell fra opptrappingsplanen for psykisk helse. Planen skal sikre en

tverrfaglig bredde i tiltakene, god samordning og en langsiktig forpliktelse til økt finansiering og øremerkede midler.

11. Stortinget ber regjeringen fremme et lovforslag så snart som mulig for å revidere og samordne regelverket knyttet til taushetsplikt, opplysningsplikt og opplysningsrett, herunder reglene om samarbeid mellom ulike tjenester og etater, samt reglene om samtykke, slik at flere saker som gjelder vold og overgrep, vil kunne avdekkes og følges opp på en god måte.
12. Stortinget ber regjeringen fremme et lovforslag i løpet av våren 2018 for å revidere og tydeliggjøre helsepersonelloven § 25 første og tredje ledd.
13. Stortinget ber regjeringen iverksette tiltak som øker kunnskapen om regelverket, og som legger til rette for at etatene bygger på riktig lovforståelse i sin praktisering av lovverket som regulerer informasjonsplikt, innsyn, avvergingsplikt, taushetsplikt, opplysningsplikt og opplysningsrett.
14. Stortinget ber regjeringen gjennomgå og eventuelt fremme forslag som reviderer eller tydeliggjør avvergingsplikten i straffeloven § 196 og hvilke bestemmelser som omfattes av avvergingsplikten, samt gjøre avvergingspliktens innhold bedre kjent blant de ansatte i etatene.
15. Stortinget ber regjeringen iverksette tiltak som bidrar til å bedre informasjonsflyten og samarbeidet mellom de ulike etatene, heriblant barnevern, helsevesen, politi, barnehage, skole og Nav.
16. Stortinget ber regjeringen vurdere begrensninger i, eller utsettelse av, pårørendes innsynsrett i journal og partenes innsynsrett i dokumenter i barnevernsaker som skal opp for fylkesnemnda, opp mot politiets behov for å klausulere enkelte opplysninger av hensyn til bevisforspillelsesfaren der saken etterforskes, og fremme en sak om dette.
17. Stortinget ber regjeringen iverksette tiltak som gjør forvaltningsloven § 19 om unntak fra partsinnsyn i saksdokumenter i barnevernstjenesten bedre kjent overfor de relevante etater, herunder å vurdere endringer i lover som berører relevante etater, som barnevernloven og helsepersonelloven.

13. februar 2018

Lene Vågslid

Maria Aasen-Svensrud

Jan Bøhler

Kari Henriksen

Tuva Moflag

Torstein Tvedt Solberg

Lise Christoffersen

Masud Gharahkhani